

TISKOVÁ ZPRÁVA

V závěru roku 2024 se rozšířil počet kulturních památek v Kraji Vysočina

Telč, 17. ledna 2025

Rabínský dům v Pacově, synagoga v Habrech, zemědělská usedlost u Šlapanova, lovecký pavilon Vápenice v Březníku a dřevěná budova školní tělocvičny ve Stonařově byly ve čtvrtém čtvrtletí roku 2024 prohlášeny za nové kulturní památky v Kraji Vysočina.

[Rabínský dům v Pacově](#) pochází nejpozději z konce 18. století, jeho dnešní strohý vnější vzhled je však výsledkem stavební úpravy až ve druhé polovině 20. století, která setřela klasické historické členění fasád. V 70. či 80. letech 19. století byl dům zakoupen židovskou obcí. Následně zde byla zřízena židovsko-německá škola a byt rabína, který na škole vyučoval. Školu navštěvovalo počátkem 80. let 19. století, kdy byla židovská komunita v Pacově na svém vrcholu, téměř 50 žáků. Postupně počet klesal a škola byla zrušena v prvním desetiletí 20. století. Rodina posledního Pacovského rabína Natana Guttmanna obývala dům do roku 1942. Ve druhé polovině 20. století došlo ke stavební úpravě domu na čtyři bytové jednotky, nicméně původní dispozice s klenutým přízemím zůstala zachována. V současnosti je objekt vyklizen a slouží k občasným výstavám a aktivitám spolku Tikun Pacov, z. s., který pečuje o židovské památky v Pacově a dlouhodobě usiluje o jejich obnovu. Vedle aktuálně probíhající památkové obnovy více než půlstoletí zdevastované pacovské synagogy bude citlivá rehabilitace rabínského domu v Pacově dalším z významných počínů tohoto spolku.

„Bývalý rabínský dům má hodnoty jak urbanistické, architektonické a historické, tak symbolické. Můžeme ho chápat jako prvek doplňující soubor židovských památek připomínající dějiny židovské menšiny v Pacově a životy občanů spojených s tragédií holokaustu, ale i jako svébytný památkově hodnotný objekt“, konstatuje ředitel územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Telči Libor Karásek.

[Synagoga v Habrech](#). V roce 1821 uspořádala židovská obec v Habrech sbírku na stavbu nové synagogy. Stavba byla dokončena pravděpodobně v roce 1822, v období největšího rozkvětu

židovské obce v Habrech. V roce 1939 byla synagoga prodána Českobratrské církvi evangelické ve Vilémově s podmínkou zachování duchovního rozměru budovy a možností konat zde nadále bohoslužby. Židovská obec v Habrech zanikla v roce 1942 deportací většiny členů do Terezína. V roce 1968 byl schválen a následně zrealizován projekt na přestavbu bývalé synagogy na kino. V roce 2024 převzal budovu od Židovské obce v Praze do svého vlastnictví spolek Habry z. s., který plánuje využít bývalou synagogu jako kulturní centrum s připomínkou historie židovské komunity v Habrech a okolí.

Haberská synagoga byla výrazně poznamenána radikálními stavebními zásahy v 60. letech minulého století, kdy byla adaptována na kino. Ačkoli zde stavebních památkových hodnot nenalezeme velké množství, budova si i nadále zachovala svou původní hmotu a je důležitým historickým prvkem v urbanistické struktuře města. Navíc objekty připomínající existenci židovské komunity na našem území jsou specifickou kategorií památek, které vedle kvalit materiálních mají pro společnost i význam symbolický. Autenticita těchto památek byla často v minulosti potlačena, přesto pak po rekonstrukci bývají prezentovány jako unikátní doklady kulturního dědictví, včetně procesu jejich záchrany, a těší se zájmu veřejnosti (např. synagoga v Nové Cerekvi, synagoga v Polné či synagoga v Ústěku, obnovené v rámci projektu Deset hvězd).

„Klasicistní synagoga v Habrech bývala po několik generací přirozeným centrem náboženského, kulturního a společenského života zdejší židovské minority, jejíž přítomnost je v trhovém městečku Habry doložena již ve 14. století. Spolu s nedalekým židovským hřbitovem se jedná o významnou architektonickou, urbanistickou a kulturně-historickou upomínku existence během druhé světové války násilně zaniklé a prakticky v úplnosti vyhlazené domácí komunity“, je uvedeno v rozhodnutí Ministerstva kultury ČR.

[Bývalá zemědělská usedlost čp. 175](#) leží na samotě, přibližně jeden kilometr jižně od obce Šlapanov. Usedlost se skládá z hlavního obytného domu s kolnou, příčné stodoly, bývalého výměnku s navazujícím hospodářským objektem a dále z ohrazení s bránou a dvěma brankami uzavírajícími dvůr od severu.

„Jedná se o urbanisticky velice hodnotnou venkovskou usedlost s řadou autentických stavebních konstrukcí, prvků a detailů a se zbytky ojediněle dochované štukové výzdoby se švabachovými nápisy dokládajícími historii německého jazykového ostrova“, konstatuje ředitel územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Telči Libor Karásek.

Obytný dům, jako nejstarší část usedlosti, je bezesporu nejcennější. Svou poměrně autenticky dochovanou dispozicí, dochovaným krovem, klenbami, schody a obvodovými zdmi s omítkovými souvrstvími dává dobrou příležitost pro stavebněhistorický průzkum a bližší poznání stavebního vývoje obytného domu v této lokalitě. Ostatní mladší objekty mají hodnotu především jako celek, který nám dává představu o podobě venkovské usedlosti z období 20. let 20. století.

Kamenný objekt nazývaný „[Vápenice](#)“ postavili tehdejší majitelé náměšťského panství Haugwitzové asi v polovině 19. století. Pavilon situovaný na hřebeni nad levým břehem řeky Oslavy nedaleko obce Březník byl součástí rozlehlé honitby loveckého záměčku na Vlčím Kopci vystavěného pravděpodobně podle návrhu architekta Josefa Kornhäusela v roce 1830. Přízemní stavba na obdélném půdorysu se otvírá k jihu dvěma vysokými zaklenutými vstupy. Tyto jediné otvory v mohutném kamenném zdivu umožňovaly vjet lovcům na koni až dovnitř, kde se věšela ulovená zvěř. Vápenice sloužila zároveň k odpočinku a občerstvení lovců. Byla zde i krásná vyhlídka na záměček na Vlčím Kopci. Mezi architektonické zdobné prvky patří mohutná korunní římsa či ostění vstupů vyskládané z lámaného krystalického vápence místního původu, jehož použití dalo stavbě svůj název. Původně byl objekt ukončen šindelovou stanovou střechou s věžičkou, v níž visel zvon. Střecha byla zničena při požáru v roce 1980.

„Lovecký pavilon Vápenice je architektonicky hodnotným prvkem širší kulturní krajiny s významnou vazbou na další kulturní památky náměšťského panství postavené rodem Haugwitzů. Zajímavý a kvalitně provedený příklad nezvyklé oborní stavby odpovídá představám o romantické krajinetvorbě té doby“, dodává ředitel územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Telči Libor Karásek.

Objekt je hodnotnou součástí širšího romantického krajinného areálu tvořeného empírovým loveckým záměčkem na Vlčím Kopci, zříceninou středověkého hradu Lamberský, zříceninou středověkého Sedleckého hradu, panskými hájovkami, soustavou někdejších lesních honiteb, pěších a jezdeckých výletních okruhů, rozhlednou Babylon na Zeleném kopci a drobnými pitoreskními gloriety a přírodními odpočívadly.

[Dřevěný barák ve Stonařově](#), který byl symbolicky postaven na návrší nad českou menštinovou školou, nebyl původně zamýšlen jako tělocvična. Původně se jednalo o prostou ubytovnu postavenou z lehce dostupného materiálu a v dobovém kontextu ovlivněnou architekturou tzv. Heimatstil. Barák sloužil pro ubytování chlapců a mladých mužů přibližně ve věku 14 až 18 let z organizace Hitlerjugend, kteří měli v rámci německé zemědělské služby (Landdienst) pomáhat místním sedlákům při zemědělských pracích. Podobné baráky byly stavěny i v jiných obcích tzv. německého jazykového ostrova, kam byly umísťovány pomocné pracovní síly z Říše s cílem podpořit domácí zemědělskou i jinou výrobu pro potřeby Říše. Objekt se teprve po válce stal součástí školního areálu a z důvodu nedostatečných kapacit začal po drobných úpravách sloužit jako tělocvična. Díky tomuto novému využití zůstal zachován v téměř nezměněné podobě do současnosti a vydává svědectví o složitém historickém vývoji ve 20. století i zdejších národnostních poměrech. Barák sám o sobě není jen monumentem, ale také historickým dokumentem, který by měl být předmětem seriózního bádání, adekvátního využití i vlastní prezentace budoucím generacím.

„Dřevěná budova školní tělocvičny ve Stonařově je výjimečnou stavbou z období druhé světové války, která vykazuje významné architektonické, urbanistické a řemeslné kvality. Vzhledem k tomu,

že podobné stavby byly v minulosti demontovány a ničeny, lze její zachování považovat za raritu“, shrnuje ředitel územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Telči Libor Karásek.

Navzdory úpravám vnitřní dispozice zůstala budova z velké části zachována v autentickém stavu včetně řady detailů (např. okenní výplně s řemeslnými prvky, okenice ve štítech, celodřevěný plášť, komínová tělesa, krov a střecha s charakteristickými pultovými vikýři).

* * *

Kromě téměř 3000 nemovitých kulturních památek, z toho 16 národních kulturních památek, se na území Kraje Vysočina nacházejí 3 městské a 3 vesnické památkové rezervace, 22 městských a 5 vesnických památkových zón a 1 krajinná památková zóna. Na Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO jsou zapsány: Telč-historické jádro města, Zelená hora-poutní kostel sv. Jana Nepomuckého, Třebíč-soubor židovské čtvrti, židovského hřbitova a baziliky sv. Prokopa, což znamená, že Kraj Vysočina se může pyšnit nejvyšším počtem památek UNESCO v rámci ČR (celkem 3).

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Telči, je jedním ze čtrnácti krajských pracovišť NPÚ. Jeho úkolem je naplňovat v Kraji Vysočina poslání odborné instituce památkové péče dané zákonem o státní památkové péči, např. zpracovávat odborné podklady pro rozhodnutí výkonných orgánů, poskytovat konzultace a odbornou pomoc vlastníkům kulturních památek při jejich obnovách a sledovat stav památkového fondu na území kraje. Pracoviště v Telči také zpracovává návrhy na prohlášení věcí či objektů za kulturní památky a podílí se následně na jejich evidenci. Spravuje dokumentační sbírky plánů, fotografií a dalších odborných podkladů ke kulturním památkám, vede veřejně přístupnou knihovnu, organizuje cyklus přednášek Rodinné stříbro – Památky kolem nás a provádí archeologické průzkumy.

Kontakt:

Mgr. Miloslav Zášková, vedoucí odboru evidence, dokumentace a informačních systémů, NPÚ ÚOP v Telči, 608 705 584, zaskoda.miloslav@npu.cz

Ing. arch. Martina Gregorová, oddělení evidence památek a IS, NPÚ ÚOP v Telči, mobil: 602 690 287, e-mail: gregorova.martina@npu.cz

Ilona Ampapová, prezentace a práce s veřejností, NPÚ ÚOP v Telči, mobil: 724 663 511, e-mail: ampapova.ilona@npu.cz
